SARPUNALINCA MAĞARASININ ARAŞTIRILMASI VE HARİTALANMASI

Erkin Ozan Yıldız ve Ali Yamaç
OBRUK Mağara Araştırma Grubu o'mag

GİRİŞ:

Sarpunalınca Mağarası, belki de Karadeniz Bölgesi'nin en uzun zamandır bilinen mağaralarından birisi. 1960'lı yıllardan bu yana birçok defa ziyaret edilmiş ve hatta, farklı gruplar tarafından kısmen de olsa haritalanmış olan bu mağara, geçen bu süre zarfında hiçbir zaman bir bütün olarak araştırılmamıştı. Kastamonu'ya bağlı Devrekani İlçesi'nin kuzeyinde, yer yer açığa çıkan melanj kalker blokları içinde yer alan Sarpunalınca Mağarası ilk defa OBRUK Mağara Araştırma Grubu tarafından bir bütün olarak ele alındı. Bu çalışma esnasında mağaranın 4 farklı giriş ve 4 farklı çıkış ağzı arasındaki kısmı tümü ile ölçüldü.

Öte yandan, mağaranın fosil galerilerinde tesbit edilen arkeolojik ve biyolojik buluntular değerlendirildi. Bu poster sunumunda, Sarpunalınca Mağarası'nda gerçekleştirilen tüm bu çalışmalar kapsamlı bir şekilde açıklanmaktadır.

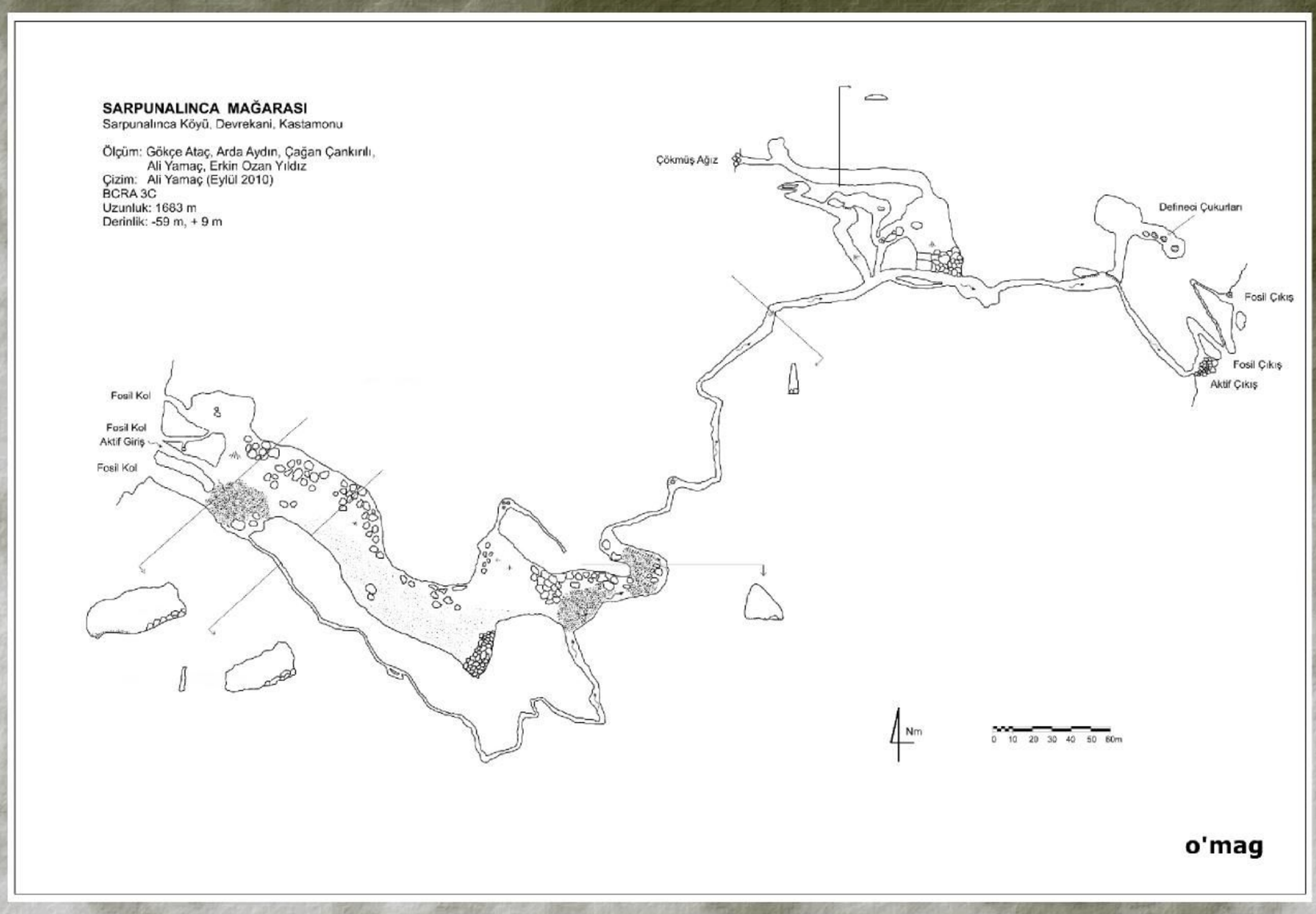
BÖLGENİN JEOLOJİ:

Kuzeybatı Karadeniz bölgesinin jeolojisi büyük oranda Paleotetis ve ardından gelen Tetis Okyanusu'nun milyonlarca yıllık değişimi ile bağlantılıdır. Kıtasal kabuk hareketleri sonucu bu uzun zaman diliminde defalarca batıp çıkan, ayrılıp bütünleşen bu yapı sonunda bugünkü formasyonuna kavuşmuştur. Dolayısıyla, Anadolu'nun kuzeyi birçok farklı formasyonu ve oluşumu bünyesinde barındırır.

Devrekani kuzeyi ile Yaralıgöz Dağı güneyi arasında kalan bu bölge de, kuzeyde ve doğuda yer alan Prekambriyen yaşlı ve yüksek dereceli metamorfizmaya uğramış Daday-Devrekanı grubu üzerinde uyumsuz olarak çökelmiş daha genç birimleri içermektedir. "Gürleyikdere Formasyonu" olarak da isimlendirilen bu yapı çoğunlukla sedimanter ve volkano-sedimanter malzeme içerir. Öte yandan, bu yapı, Devrekani kuzeyinde bulunan ve Neojen yaşlı Karabüzey Formasyonu ile açısal uyumsuzluk gösteren Üst Jura – Alt Kretase yaşlı Yukarıköy Formasyonu ile kısmi bir bütünlük arzetmektedir. Şenlikpazarı ile Sarpunalınca Köyü arasında yer yer yüzeylenen bu kireçtaşı birimlerinin tümünün aynı dönem aralığında çökelmiş oldukları kabul edilmektedir. Yaralıgöz Dağı'na kadar melanjlar halinde gözlenen tüm bu kireçtaşı bloklarının altında yaygın olarak yine volkanik malzeme gözlenmektedir.

Öte yandan, bölgede bulunan sayısız fay hattı yaşanan tektonik olayların ispatı gibidir. Sadece Şenlikpazarı kuzeyinde bulunan 15 km'lik bir sahada 9 adet fay mevcuttur. Bunların 2 tanesi ise diri dalma-batma faylarıdır.

Tüm bu tektonik hareketler sonucu, bölgede bulunan ve alttaki formasyon üzerine, daha yakın bir zamanda çökelmiş bulunan kireçtaşı resiflerinin önemli yer değişimleri ve parçalanmalar yaşadığını düşünebiliriz. Öte yandan, aynı etkenler dolayısıyla bölgede bulunan bu kireçtaşı bloklarının bir kısmı zaman içinde toprak altında kalmış ve yaygın bir "örtülü karst formasyonu" oluşmuştur.

SARPUNALINCA MAĞARASI'NIN JEOLOJİSİ VE JEOMORFOLOJİSİ:

Sarpunalınca Mağarası bölgede bulunan Jura – Kretase yaşlı kristalize kireçtaşları içinde oluşmuştur. Mağaranın oluştuğu bu kireçtaşlarının kalınlığının nisbeten az olması ve tabanın geçirimsiz tabaka ile sınırlanmasından dolayı mağara birçok yan kola ayrılmıştır. Yağışlı mevsimde geçirimsiz tabanda suların toplanması aşınmayı hızlandırmış ve Sarpunalınca Mağarası'nın büyük bir sistem haline gelmesini sağlamıştır.

Mağara, birbirine bağlantılı, farklı dönemlerde oluşmuş dört ağızla başlamaktadır. Kendi içinde bağlantılı iki ağıza sahip birinci seviye, büyük olasılıkla su girişinin en eski ağzı konumundadır ve şu andaki aktif girişin 9 m. üstünde yer almaktadır. Zaman içinde askıda kalan bu eski en eski aktif giriş bugün artık tümüyle fosil bir koldur. İkinci seviye ise, dere yatağını takip eden ana girişin güneyinde bulunan eğimli büyük ağızdır. Bu geniş ve eski aktif kol 13 m ileride ana salona kavuşmaktadır. Üçüncü seviye ise, bugünkü dere yatağının devamında suyu yeraltına drene eden, en alçak kottaki ağızdır.

Bu, üç farklı döneme ait dört farklı ağızdan sonra mağara, oldukça büyük bir salonun güney duvarı dibinden akan bir nehir ile devam etmektedir. Nehir, mağaranın girişinden 64 m sonra salonun güneyinde dar bir pasaja girerek yoluna buradan devam eder. Girişe göre doğuda yer alan ikinci ve daha ufak olan salon ise, ana salona eğimli bir sırt ile bağlanmaktadır. İki salonunu birleşik uzunluğu yaklaşık 400 m, eni ise genel olarak 40 m'dir. Tavan yüksekliği yer yer 26 m'ye ulaşmaktadır. Salonların özellikle kuzeye bakan duvar önleri ve doğu ucu, tavandan kopmuş devasa kaya blokları ile kaplıdır.

Sarpunalınca Mağarası, bir mağaranın morfolojik oluşumu için eğitim mekanı olabilecek kadar net ve güzeldir. Bugün tümüyle fosil olan ve yer yer sarkıt – dikitlerle süslü olan ana salon, su kendine bu salonun güneyinde bir galeri açmadan önce ana su hattı konumunda idi. Bu durum, salonun son kısmında suyun tekrar açığa çıkarak eski yatağına kavuşması ile gözlenebilmektedir. Zaman içinde, tektonik hareketler sonucu kısmen askıda kalan ana galeri fosil bir salon haline gelirken, kot kaybeden nehir kendisine mağara içinde yeni bir pasaj oluşturmuş ve bugünkü yatağını açmıştır.

Salonun sonlandığı kısımdan sonra mağara, yer yer 20 m'yi geçen yüksekliğe karşın hiçbir noktada 6 m'den fazla olmayan eni ile belirgin bir fay hattı boyunca devam etmektedir. Bu aktif galerinin iki yerinde, yüzeyde de gözlenebilen kalker yapının yeraltına sızdırdığı sularla pasajın kuzey duvarında büyük fosil galeriler ve salonlar oluşmuştur. Kısmen çökmüş olsa da, bu galerilerin birisinin dışarıya ağzı vardır ve buradan da yağışlı dönemde kısıtlı bir su girişi olmaktadır.

Mağaranın ikinci kısmı olarak da niteleyebileceğimiz bu aktif galerinin zemininde gözlenen bazalt, andezit gibi dışaridan taşınmış yabancı malzeme, suyun yağışlı dönemlerdeki gücünü gösterir. Kaldı ki, bu galeride, duvarların yer yer 3-4 m yüksekliğe ulaşan kısımlarında bile ağaç parçalarına, dallara rastlanmaktadır.

Sonuçta mağara, aynen başlangıcında olduğu gibi, birkaç farklı ağızla yeniden yeryüzüne açılır. Aktif su hattının yeryüzüne çıktığı noktanın biraz ilerisinde 30 yıl kadar öncesine dek çalıştığını bildiğimiz bir değirmenin kalıntıları mevcuttur.

ESKİ ARAŞTIRMALAR:

Üç, hatta dört farklı ismi olan bu mağaradaki ilk araştırma, Temuçin Aygen'den alınan bir ihbar sonucu Kasım 1981 tarihinde BÜMAK tarafından yapıldı. "Değirmenini Mağarası" ismi ile kayıtlara geçen bu ilk çalışma sırasında 3 kişilik BÜMAK ekibi mağaranın su çıkış kısmında ilerleyerek 425 m'lik bir kısmı ölçüp haritaladılar (Delta 1, sy. 3-4). Kısıtlı zamanda yapılan bu çalışma detaylar ve yan kollar açısından yetersizdir, ayrıca girildiği dönemde aktif olan mağara bir sifonla sonlamış ve su giriş ağzına bağlanamamıştır.

Elimizdeki diğer bir çalışma ise "Sarpunalınca (Değirmenini) Mağarası" ismi ile kayıtlara girmiş, kimin tarafından ve ne zaman çizildiğine dair herhangi bir not bulunmayan, üzerinde sadece "Giriş" ve "Su Çıkışı" yazılı, yayınlanmamış bir haritadır. Haritanın üzerindeki diğer bir nota göre uzunluk 652 m'dir ve çizimde hiçbir kol mevcut değildir.

BULUNTULAR:

Sarpunalınca Mağarası, hem ana salonda ve aktif galeride yaşayan canlılar, hem de arkeolojk buluntular açısından çok zengin. Girişte bulunan fosil kol dışında, dışarıya –bugün çökerek tıkanmış olan- yan ağzın devamındaki geniş galerilerde de arkeolojik malzeme ve kaçak kazı çukurları mevcut. Öte yandan, numuneleri toplanan ve henüz incelemesi süren birçok böcek türünün yanısıra, girişte bulunan fosil kolda bir tilki iskeleti tesbit edilmiş, çıkış ağzından 30 m kadar içeride, yan kolda ise yaşayan bir gelincik fotoğraflanmıştır. Yer yer ufak guano yığınları görülmüş ise de, uçan birkaç tane dışında fazla yarasa gözlenmemiştir.

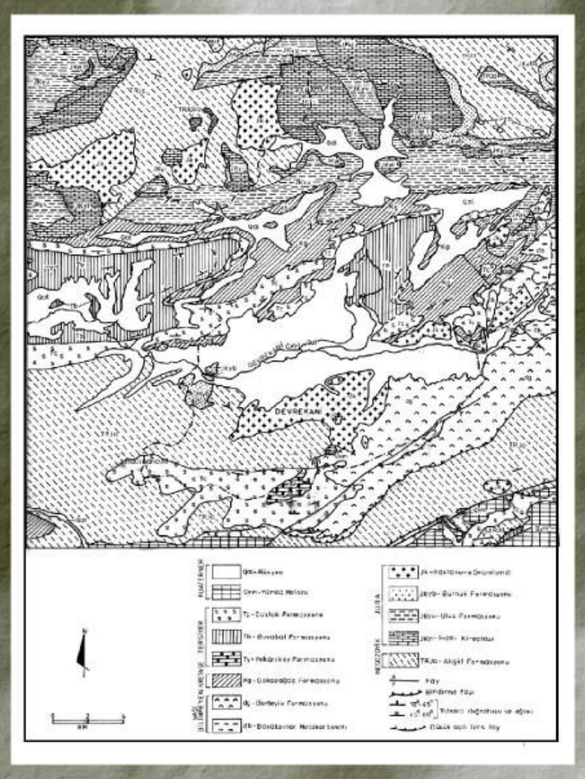

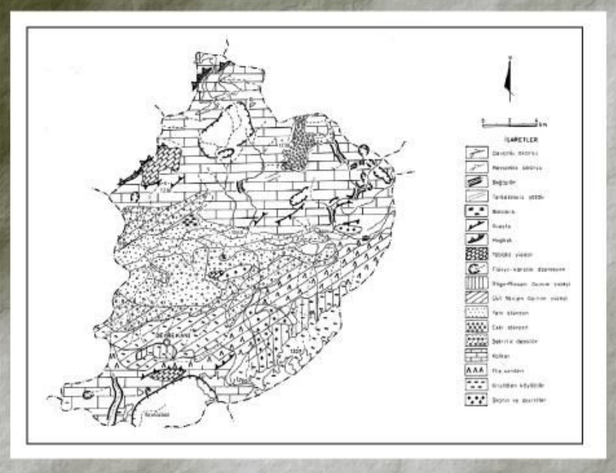
KAYNAKÇA:.

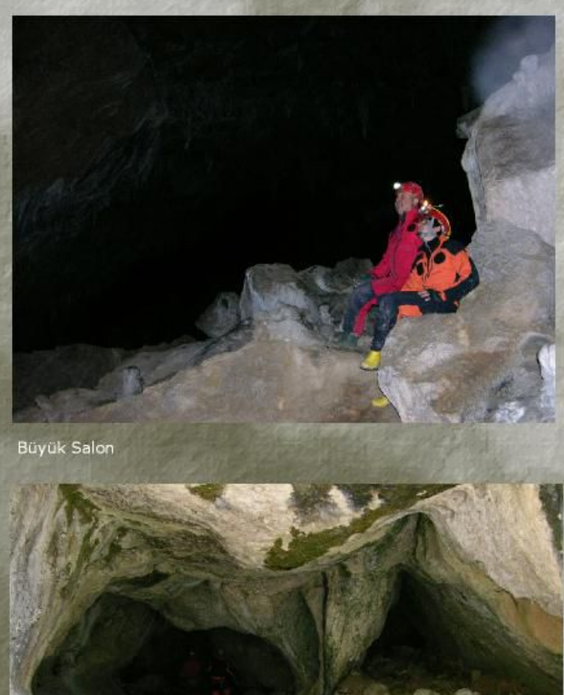
Ahmet Ardel; Batı Karadeniz Bölgesinde Morfolojik Müşahedeler, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı 14, İstanbul, 1964

Durmuş Boztuğ: Daday-Devrekani Masifi Güneybatı Kesiminin Mineralojik- Petrografik ve Jeokimyasal İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Jeoloji Mühendisliği Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 1988

Cemal Tunoğlu: Devrekani Kuzey Yöresinin Jeolojik İncelemesi, Hacettepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Jeoloji Mühendisliği Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 1991

Büyük Salon

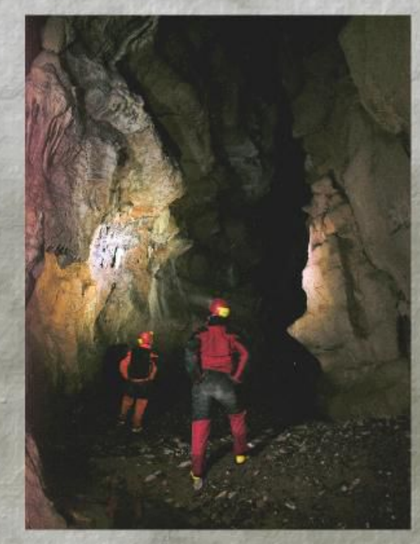
Sarpunalınca Mağarası'nın dört çıkış ağzından ikisi

Solda, mağaranın askıda kalan fosil ağzı. Aktif ve diğer fosil girişler yeşilliklerin altında

Üst ve altta Aktif Galeri, resimler Çağan Çankırılı

Büyük Salon'dan sağda aktif, solda fosil giriş ağızları